

Rəsul Rzanın ədəbi dostları və dərsləri

(əvvəli ötən saylarımızda)

Poeziyada yeni zamana uyğunlaşıb, əvvəlki qorxu və təqiblər ətalətindən qurtulub, uğurla yaradıcılığını davam etdirməyə nail olan ustad və təcrübəli sənətkarlardan biri və bəlkə də birincisi məhz Rəsul Rza idi.

Rəsul Rza təkrarsız vətəndaşlıq cürəti və poetik cəsarət nümayiş etdirib, ideoloji-siyasi buxovlardan imtina edib öz sənətkar sərbəstliyini yaradan və ömrünün sonuna qədər qorumağı bacaran klassiklərimizdən biridir. Altmışıncılar isə yeni ictimai-siyasi reallığın və mühitin övladları idi. Onların əksəriyyəti 30-cu illərdə dünyaya gəlmiş və məhz 50-ci illərin ortalarında - mülayimləşmə dövrünün başlanğıcında bədii fəaliyyətə başlamışdılar. Sözün əsl mənasında təzə nəsil - formalaşmaqda olan dövrün yeni sakinləri idi. Başqa sözlə, altmışıncılar dan yeri ağarmaqda olan bir zamanın doğma övladları kimi ədəbi prosesin ab-havasını və istiqamətini müəyyənləşdirirdilər. Rəsul Rza isə bir insan və sənətkar kimi həmin illərdə yəni - doğulmuşdu! Ustad və şagirdlər arasında bu cür və bu dərəcədə inkaredilməz və dəmir məntiqə əsaslanan bir mənəvi yaxınlıq və qohumluq yaranmışdı. Bu birliyi, təqvim və tarixi zaman fərqlərini bir kənara qoysaq, tam və bütöv, təbii nəsildeşlik, ədəbi yaşdıqlıq kimi də dəyərləndirmək olar. Rəsul Rza və Ə.Kərim, M.Araz, X.R.Ulutürk, F.Sadiq, F.Qoca, Ə.Salahzadə, V.Səmədoğlu və başqaları arasındakı qarşılıqlı münasibətləri, saf və səmimi inam, güvən, qürur duyğularını bugünkü ədəbi nəsilər heyrətamiz bir həssaslıqla dərk etməkdədirlər. Bu - nəsilər arasındakı mənəvi əlaqələri, sabiq sovet dövründəki yaradıcılıq prosesinin və psixologiyasının mahiyyətini, xarakterini və özəl xüsusiyyətlərini öyrənmək nöqteyi-nəzərindən də əhəmiyyətlidir.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz bu geniş həcmli fəsildə tətbiq edilən tədqiqat və təhlil üsulları barəsində də bir neçə söz demək istəyirik. Bu monoqrafik tədqiqatın yazılması prosesində, təbii ki, ustad R.Rzanın əsərləri, xüsusən, məqalələri əsas istinad nöqtəsi rolunu oynayıb. Ustad sənətkarın "Ümid və arzular", "Şair Əli Kərim", "Yolun çətinliyi səni qorxutmasın!", "Duyğuların izi ilə", "Fikrət Qoca haqqında", "Şair təcrübəsi", "Geniş yollara çıx!", "Uğur olsun, Abbas", "Qoy bu barədə onların öz şeirləri danışsın", "İki yeni ad", "Tanışlıq", "Şairlik - ciddi sənətdir", "İki şair haqqında", "Qayğı sözü və qayğı özü", "Gənclər", "İstedad + Zəhmət + Dözümlər", "Ümid verən gənclərimiz", "Ramiz Rövşən" və s. diqqəti özünə cəlb edən sər-

lövhlərə malik ədəbi qeyd və düşüncələri müasir dövrümüzdə də öz ədəbi dəyərini hişf etməkdədir. Ə.Kərim, F.Sadiq, M.Araz, B.Vahabzadə, V.Nəsisib, V.Səmədoğlu, F.Qoca, hətta o dövrdə şeirləri ilə mətbuatda tez-tez çıxış edən tanınmış ədəbiyyatşünas alim, filologiya elmləri doktoru, prof. Ş.Salmanov və başqaları barəsindəki ustad şairin düşüncələri, onun irad və istəkləri kitabda ətraflı təhlil olunur. Müəllif bu məqalələri sadəcə olaraq təhlil etməklə kifayətlənmir, həm də Rəsul Rzanın öz ədəbi çıxışları ilə hansı məqsədləri qarşısına qoyduğunu və ədə-

biyyatımızın hansı mənafe və dəyərlərini müdafiə etmək istədiyini həssaslıqla açıq və onların önəmini vurğulayır. R.Rzanın poetik gəncliyin bədii axtarışlarında "yeni şeir" təmayülünə üstünlük verdiyi məlumdur. "Yeni şeir" deyəndə böyük şairin nələri nəzərdə tutduğu və hansı estetik keyfiyyətləri müdafiə etdiyi barəsində düşünmək də faydalıdır. Əsl və təbii poetik istedadın müdafiəçisi olan Rəsul Rza ilk növbədə həyata təzə və bənzərsiz yanaşmaya üstünlük verirdi. Onun bu münasibətlə "Ümid və arzular" (1963) adlanan məqaləsində qeyd etdikləri çoxlarının yadındadır; müəllif ayrıca vurğulayır ki, insana və təbiətə həsr edilmiş şeirlər öz obyektləri haqqında nəse yeni bir söz deməyi bacarmalıdır; yəni ağac, dağ, çay, çiçək, yol, cığır, yağış, meşə, çəmənzar və s. haqqında bildiklərimizə nəse əlavə etməlidir... Şeir insanı mənəvi və estetik cəhətdən zənginləşdirməlidir. İkinci mühüm tələb isə insan və ictimai gerçəklik haqqında əsl həqiqəti söyləməkdən ibarət idi. Həqiqətə sədaqət yeni şeir qarşısında qoyulan və gözlənilən əsas tələblərdən biri idi. Zamanın dəhşətli yalanlarına uymamaq və aldanmamaq, yəni Aleksandr Soljenitsın demişkən, yalana şahidlik etməmək yeni poetik nəslin həyat və yaradıcılıq yolunu, gələcəyini və taleyini müəyyənləşdirən həlledici ictimai-estetik amillərdən biri kimi ustad R.Rzanın bütün ədəbi yazı və qeydlərindən qırmızı xətt kimi keçirdi. Tədqiqatda, təsadüfi deyil ki, aşağıdakı fikirlər iqtibas edilərək bizim nəzərimizə çatdırılır: "...Onların yaradıcılı-

ğı birinci növbədə məni yeni şeir problemi nöqteyi-nəzərindən maraqlandırır. Bu şeirləri oxuyanda düşünürəm. illərlə görüb yanından keçdiyim şeylər gözümdə yeni rənglərlə canlanır.

Bu şeirləri oxuyanda özümü daxilən əvvəl olduğundan artıq zənginləşmiş hiss edirəm. Bəzi detallar gözümdə böyüyür, yeni mənə kəsb edir, onlar mənə rıqqət ya təəssüf, həsrət ya ümid dolu xatirələr oyadır... Məncə, həqiqi poeziyanın yolu budur. Həqiqi poeziya insanın mənəvi aləmini işıqlandırır, yaşamağa, yaratmağa, duymağa, sevməyə, mübarizəyə yollar göstərir, bizə qüvvət verir". Böyük və vətənpərvər sənətkarın başqa və daha mühüm məqsəd və istəyini isə müəllif xüsusi olaraq qabardır; Rəsul Rza ədəbi gəncliyimizə arxa durmaq, onları haqsız ədəbi-siyasi hücumlardan qorumaqla həm də milli gələcəyimizi müdafiə edirdi!..

Yaşar Qasimbəyli təkcə R.Rzanın yeni ədəbiyyat haqqındakı qeydləri və fikirləri ilə kifayətlənsəydi, bu məqalələr bəlkə də bu qədər elmi informasiya genişliyinə və obyektivliyinə malik olmazdı. Kitabda müəllif yeri gəldikcə gənc altmışıncıların ürək sözlərindən, etiraflarından da uğurla yararlanıb. Ustad şairə həsr olunmuş şeirlər isə həm çağdaş poeziyamızda R.Rza obrazı haqqında təsəvvürlərimizi dərinləşdirir, həm də yaradıcılıq əlaqələrinin ikinci qütbünü anlamağa, duymağa kömək edir. Ə.Kərimin, B.Vahabzadənin, M.Arazın, X.R.Ulutürkün, F.Qocanın, F.Sadiğın, V.Səmədoğlunun R.Rza şərifinə yazdığı ithaflar, səmimi mədhiyyə və mərsiyyələr bədii təfəkkür tariximizin iftixar oya-dan və milli şan-şöhrətimizi yüksəldən səhifələridir...

Bugün ustad Rəsul Rza da, onun alovlu və vətənpərvər şagirdləri, davamçıları - məşhur altmışıncıların böyük əksəriyyəti də ədəbiyyətə qovuşub. Amma uzaq 60-70-80-ci illərdə yazılmış, təkcə ədəbi birliyimizi deyil, həm də milli birliyimizi və bütövlüyümüzü vəsf edən bu poetik nəğmələr və yaşantılar isə hələ də könülləri rıqqətə gətirməkdədir.

Bir sözlə, Yaşar Qasimbəylinin "Rəsul Rza və ədəbi çağdaşları" kitabı böyük sənətkarın milli estetik keçmişimizlə, bugününümüzə və ədəbi gələcəyimizlə dərin-dən, qırılmaz tellərlə bağlı olduğunu bariz surətdə nümayiş etdirən bir tədqiqat kimi müasir ədəbiyyatşünaslığımızın ciddi uğurları və sanballı nümunələri sırasında xüsusi çəkiyə malikdir.

Məhəmmədali

Mustafayev,

filologiya elmləri doktoru,

professor